

Nr 44.

Ankom till Riksdagens kansli den 8 april 1913 kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående socken- eller distriktsmagasinsfonder.

(2:a Avd.)

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 37, har herr *Torgén* föreslagit, att Riksdagen måtte besluta sådan förändring i bestämmelserna för s. k. socken- eller distriktsmagasinsfonder, att dessa kunna upplösas, såvåda delägarne i övervägande skattetal förena sig därom, och detta ej förhindras av befintliga villkor vid enskilda donationer.

Till stöd härför har anförts följande:

»I en mängd av rikets kommuner bildades i början av förra århundradet s. k. socken- eller distriktsmagasiner, vilka hade till ändamål att vid behov, särskilt under nödår, tillhandahålla säd åt behövande, i första hand delägarne. Ägarne till vissa hemman anslogo en bestämd mängd säd, som sedan utlånades mot hög ränta. Den vanligaste räntan var en kappe per lånad spann, och spann per lånad tunna per år. Staten bidrog även till viss del. Grundbestämmelsen var för dessa magasin, att de voro oupplösliga, och att de ägdes av hemmanet (skattet), ej dess personliga ägare.

De med Kungl. Maj:t och kronan upprättade kontrakten innehöllo bland annat, »att magasinet för all framtid skulle åtfölja och vara oskilyktigt från de hemman, vilkas ägare uti bildandet därav deltagit».

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 10 saml. 26 häft. (Nr 44.)

I mån av ändrade förhållanden, särskilt i fråga om kommunikationer, kom behovet av magasinerna huvudsakligast, ja, i de flesta fall alldeles att försvinna, och för att den samlade säden ej skulle förstöras, beslöts densamma försäljande. Denna åtgärd skedde merendels omkring 1870-talet. Försök att samtidigt upplösa magasinerna misslyckades, om de underställdes godkännande. Allmänt friade sig delägarne från Kungl. Maj:t och kronan genom att återbetala deras andel. Detta skedde i kraft av en kungl. kungörelse av den 4 dec. 1863, som samtidigt som den lade delägarnes beslutanderätt under kommunalstämmorna jämväl fastställde kontrollen över de genom spannmålens försäljning uppkomna penningmedlen.

Fonden skall nu förvaltas av en magasinsföreståndare, och delägarne få uppbära den årliga avkastningen, d. v. s. räntan. Prejudikat härå kunna nämnas några. Kungl. res. av den 21 juni 1872, den 7 juli 1876, den 26 okt. 1877 två stycken, och en bland de sista den 1 juli 1910.

Ändamålet med dessa magasin har som sagts bortfallit, och fonderingen med bibehållandet av den årliga avkastningsrätten kan knappast betecknas annat än löjlig, helst den i många fall är nära nog omöjlig att efterleva. Efter sedan hemman, som ingått som delägare, ägts, sålts, ärvts och delats under åborätt äntligen skattelösts, kanske så sent som 1854, har det alljämt sålts, ärvts och delats, så att dess skattetal ofta nu räknas i fem-, sex-, ja, sju-siffriga tal, och en mångfald av ägare, vilka sinsemellan årligen skola dela kanske 4 à 5 kr. högst.

För delägare är bestämt, *var* deras rätt får utövas, men inga grunder *hur*, d. v. s. ej hur röstvärdet skall beräknas. Därför sker nog utdelningen mången gång godtyckligt. I ett fall vet jag, att avkastningen fortfarande fonderas, i en socken har hela magasinet spårlöst försvunnit (torde nog vara fler) och i vissa fall hava enskilda av intresse eller okunnighet lösgjort fonden från skattet och gjort den till en löseegendom, där person påförts lott eller andel.

Som belysande frågan hur litet magasinerna nu fylla sitt ändamål kan anföras ett exempel från Norrland. Ägare av hemman inom mera avlägsna byar, och där sädesodling var mindre lönande, ingingo merendels som delägare. Just sådana hemman företrädesvis hava nu blivit bolageegendom och kanske t. o. m. igensådda, ej med magasinsäd, utan med skogsfrö. Bolagen hava blivit stora, ofta de största delägarne i magasinerna.

Någon nytta av bibehållandet av dessa magasin kan jag ej med bästa vilja påvisa, men säkerligen skola kommunalstämmorna, Konungens

befallningshavande och Kungl. Maj:t så mycket mer kunna påvisa vilket oerhört tvisteämne de äro.»

De i motionen omförmälda socken- och distriktsmagasinen inrättades till största delen under senare hälften av 1700-talet och början av 1800-talet i ändamål att lindra den nöd, som bristen på spannmål, förorsakad av missväxter och jordbrukets till följd av de långvariga krigen iråkade vanskötsel då ofta framkallade. Sålunda uppmanades församlingarna genom kungl. brev den 7 augusti 1750 och den 9 februari 1757 till inrättande av sockenmagasin för understöds och låns lämnande vid missväxter, och vid 1786 års riksdag beviljades penningunderstöd för inrättande av dylika magasin i alla rikets provinser. Såsom motionären antytt, gick vid bildandet av magasinerna så till, att hemmansägarna inom en socken eller annat område för ändamålet anslogo en viss mängd spannmål, som sedan vid inträffande missväxt eller eljest, då anledning därtill förelåg, mot ränta och återbetalningsskyldighet in natura utlånades till hjälpbehövande. Fastställelse av de för magasinerna antagna reglementena meddelades till en början av Kungl. Maj:t, som emellertid sedermera genom cirkulär den 6 april 1842 å Konungens befallningshavande överflyttade denna befogenhet.

De sålunda bildade magasinerna, vilka enligt samtida vittnesbörd vid sin uppkomst voro ägnade att fylla ett verkligt behov, kommo emellertid så småningom, i den mån kommunikationerna förbättrades och jämväl i övrigt förändrade förhållanden inträdde, att åtminstone i vissa trakter av landet bliva skäligen obehövlige, vilket visade sig däri, att de endast i ringa grad anlätades av lånesökande. Då vid sådant förhållande den i magasinerna förvarade spannmålens kapitalvärde kom att lämna endast obetydlig ränta, började det framstå såsom ett önskemål att genom magasinens indragning och spannmålens förvandling i fruktbarande kapital kunna bereda socknen eller distriktet större avkomst av det i spannmålen nedlagda kapitalet, än som med magasinens bibehållande kunde vinnas. På därom av Rikets Ständer i en vid 1862—1863 års riksdag till Kungl. Maj:t avlåten skrivelse, nr 143, gjord framställning stadgades därför i en den 4 december 1863 utfärdad kungl. kungörelse, att det skulle ankomma på vederbörande kommunalstämma att i de fall, då sådant icke av befintliga villkor vid enskilda donationer förhindrades, vidtaga de förändringar med dylikt magasin, som av kommunalstämman ansåges nyttiga, under iakttagande likväl, att, därest magasinrörelsen komme att minskas eller helt och hållet indragas, det

Historik.

genom den befintliga spannmålens föryttrande erhållna penningkapitalet skulle under behörig kontroll bibehållas. I anledning av det sålunda lämnade medgivandet torde under den närmast därpå följande tiden den i magasinerna förvarade spannmålen i allmänhet hava blivit försåld, därvid i enlighet med stadgandet i ovanberörda kungl. kungörelse av de erhållna försäljningssummorna bildades fonder, vilka icke få skingras eller minskas, utan alltjämt skola förvaltas för delägarnas gemensamma räkning.

Motionären hemställer nu om sådan ändring i gällande bestämmelser angående ifrågavarande fonder, att dessa må kunna upplösas, såvida delägarna i övervägande skattetal förena sig därom och detta ej förhindras av befintliga villkor vid enskilda donationer.

Utskottet.

Utskottet har för sin del icke funnit de av motionären till stöd för framställningen anförda skäl vara av sådan beskaffenhet, att utskottet ansett sig böra i anledning av desamma tillstyrka bifall till motionen. Visserligen lär det icke kunna bestridas, att ifrågavarande fonder — med hänsyn till de hjälpmöjligheter av andra slag, som vid inträffande missväxt i någon landsända numera erbjuda sig — förlorat en stor del av sin ursprungliga betydelse, men å andra sidan bör enligt utskottets mening icke heller förbises, att fonderna i fråga, trots den utveckling, förhållandena på hithörande områden under tidernas lopp undergått, likväl allt fortfarande, särskilt i mera avlägset belägna och av missväxt ofta hemsökta trakter, rätt använda, kunna hava en uppgift att fylla. Med tämligen stor säkerhet torde ock kunna påstås, att en fördelning av fondernas medel, på grund av de obetydliga belopp, som i allmänhet skulle belöpa å de särskilda delägarna, endast undantagsvis skulle för delägarna vara av någon större betydelse i ekonomiskt hänseende. Den av motionären anmärkta svårigheten att rätt verkställa fördelningen av fondernas årliga avkastning — vilken svårighet väl för övrigt i lika hög grad skulle göra sig gällande vid den av motionären ifrågasatta fördelningen av fondernas kapitalbelopp — lär enligt utskottets mening lämpligen kunna undvikas därigenom, att avkastningen, i stället för att fördelas mellan delägarna, disponeras för något delägarnas gemensamma behov eller, därest något dylikt icke för tillfället skulle föreligga, tills vidare lägges till fondens kapitalbelopp. Att, såsom motionären påpekat, de angående ifrågavarande fonder gällande bestämmelserna i åtskilliga avseenden, exempelvis beträffande dispositionen av fondernas

avkastning, äro ofullständiga, vill utskottet icke förneka, men torde detta enligt utskottets uppfattning icke böra föranleda till fondernas upplösning utan endast, därest så skulle finnas lämpligt, till erforderlig komplettering av bestämmelserna i fråga.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att förevarande motion icke må av Riksdagen bifallas.

Stockholm den 8 april 1913.

På jordbruksutskottets vägnar:

D. PERSSON i Tällberg.

Närvarande: herrar Persson, Tamm, Odelberg, frih. De Geer, Paulson, Fahlén, Lindblad, Pers, Lundell, Nilsson i Kabbarp, Kronlund, Linders, Hellström, Barthelson, Bosson och Nilsson i Linnås.
